

STORTINGET

Grunnlovsforslag 25

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Une Bastholm, Lan Marie Nguyen Berg, Rasmus Hansson og Lars Haltbrekken

Dokument 12:25 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Une Bastholm, Lan Marie Nguyen Berg, Rasmus Hansson og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (om at saker om inngrep i natur av særlig verdi skal behandles av Stortinget)

Til Stortinget

Bakgrunn

En av Grunnlovens viktigste funksjoner er at den skal fastholde noen prinsipper og verdier som er så viktige at de ikke skal kunne settes til side av kortsiktige politiske stemningsbølger eller endres på bakgrunn av en regjeringens prioriteringer alene. Forslagsstillerne mener at hensynet til naturens tåleevne i saker om nedbygging av natur er en av disse verdiene.

Grunnloven § 112 fastslår:

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterselekten.»

Dette er et godt grunnlag for naturmangfoldloven og annen vernelovgivning som skal beskytte natur på land og til havs, men paragrafen sier ikke noe om Stortingets rolle i tilfeller hvor natur av særlig verdi, eller store sammenhengende naturområder, blir forringet på en måte som bryter med retten til et miljø som sikrer helsen i dag og for etterselekten. Paragrafen sier heller ikke noe i dag om naturens verdi for andre arter og arts-mangfold.

Natur og intakte økosystemer er grunnlaget for overlevelsen til andre arter, i tillegg til menneskenes helse og tilgang på grunnleggende økosystemtjenester. Når man bygger ned eller ødelegger natur, mister man noe permanent. Arter som er utryddet, kan ikke gjenoppstå. Selv om man i en del tilfeller kan reparere vekst- og livsforhold for planter og dyr gjennom naturrestaurering, er dette ikke alltid mulig, særlig for natur med et spesielt rikt artsmangfold. Det er ofte en grunn til at det er et stort biologisk mangfold akkurat der det er. Naturrestaurering krever også store offentlige midler, så den beste måten å ivareta retten til et miljø som sikrer helsen, er å ikke ødelegge verdifull natur i utgangspunktet. Dette er et spesielt viktig prinsipp for natur som man vet har særlig stor økologisk verdi eller spesielt stor verdi for befolkningen.

Naturrisikoutvalget stadfester at naturtap har store samfunnsmessige konsekvenser, jf. NOU 2024:2 I samspill med naturen — Naturrisiko for næringer, sektorer og samfunn i Norge. Natur over hele verden forringes raskere enn noen gang tidligere i menneskehetens historie, og naturnedbygging, arealendringer, klimaendringer og forurensning forsterker hverandre og gir effekter som har alvorlige konsekvenser for natur og samfunn. Naturtapet rammer alle, men fravær av tilgang på gratis naturopplevelser rammer hardest de som allerede er sårbare, i tillegg til unge og kommende generasjoner, som blir fratatt tilgang på natur som før var der. En høyere terskel for inngrep i særlig verdifull natur er derfor viktig både ut fra naturens egenverdi og på bakgrunn av at menneskene er avhengig av den.

Naturmangfoldloven utgjør i dag det viktigste juridiske vernet av norsk natur, men lovgivningen har ikke lyktes i å stanse nedbyggingen og svekkelsen av natur-

ens mangfold og produksjonsevne. Forvaltningen av natur er i stor grad overlatt til politiske prioriteringer.

Formålet med dette grunnlovsforslaget er å gi naturen et sterkere vern, særlig den mest verdifulle, og å stadfeste at ekstra alvorlige naturinngrep bør til Stortinget for godkjenning, uansett om det er en kommune eller regjeringen som ønsker et slikt inngrep. For eksempel blir endring av verneforskrifter i dag ikke behandlet av Stortinget, men kan gjøres av regjeringen alene. I dag har naturen bare reell beskyttelse mot inngripen så lenge den ikke trues av «andre samfunnsinteresser» som vinner gjennom politisk der og da, uavhengig av hvor sjeldent, sårbart eller verdifullt et naturområde er. Eksempler på dette er naturreservatene i Åkersvika og Lågendeltaet i Innlandet, som begge hadde lovens strengeste vern, men der verneformålet likevel ble satt til side og vernet delvis opphevet i forbindelse med utbyggingsaker.

Om forslaget

Det er allerede presedens i Grunnloven for å gi miljøet beskyttelse gjennom § 112. Dette forslaget innebærer at den eksisterende miljøparagrafen styrkes med en ny bestemmelse som understreker at store inngrep i naturen må godkjennes av Stortinget. Forslaget skiller seg ut fra resten av § 112, som i utgangspunktet handler om intensjon og verdisyn.

I praksis betyr dette at regjeringen blir forpliktet til å oversende saker der kommunene har godkjent alvorlige naturinngrep, eller der regjeringen selv ønsker å gjøre dette, til Stortinget for endelig behandling. Saker som omhandler inngrep i natur av særlig verdi, skal dermed legges fram som samtykkesaker for Stortinget av regjeringen, under dennes parlamentariske og konstitusjonelle ansvar. Ettersom bestemmelsen innebærer at Stortinget kun skal samtykke og ikke selv gjøre forvaltningsvedtak, er det hensiktsmessig at Stortinget treffer sitt vedtak etter at forvaltningen har truffet endelig vedtak.

Grunnloven § 49 andre ledd fastslår: «Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer.» Dette forslaget innebærer sånn sett en forflytning av myndighet fra lokale folkevalgte organer til Stortinget for noen tilfeller i naturforvaltningen. Forslaget rokker imidlertid ikke ved prinsippet om lokalt selvstyre. Det er også vel etablert praksis at staten har ansvar i arealsaker av nasjonal betydning. I dagens naturmangfoldlov er det Kongen (regjeringen) som er øverste myndighet, selv om myndighetsutøvelse kan

være delegert kommunene og fylkene. Forslaget innebærer også at regjeringen må til Stortinget for godkjenning i tilfeller hvor det påvist særlig verdifull natur (som i naturreservater) og dette vernet ønskes endret.

Forslagsstillerne mener at den reelle betydningen av endringen vil være at naturvernet og den praktiske oppfølgingen av § 112 demokratiseres ytterligere, både fordi beslutningen ville ligge hos den folkevalgte forsamlingen, og fordi dette i større grad enn det som er tilfellet i dag, åpner for debatt og påvirkning fra opposisjonspartier og aktører utenfor Stortinget.

Det finnes presedens for bruk av begrepet «særlig verdi» i norsk lovverk. Den tidligere loven om skogbruk og skogvern brukte begrepet for å hjemle restriksjoner på skogbruk («skogområder av særlig verdi for friluftsliv og naturvern»). Tilsvarende er begrepet brukt for beskyttelse av bestemte områder i akvakulturloven («... nødvendig for å bevare områder med særlig verdi for akvatiske organismer») og i kulturminneloven («Departementet kan frede båter av særlig kulturhistorisk verdi.»).

Begrepet «natur av særlig verdi» er valgt for å unngå å knytte forslaget til bestemte vernestatuser direkte. Det er to grunner til dette: Grunnloven bør ikke vise til laverestående lovverk slik ordet «vern» gjør til naturmangfoldloven, og vel så viktig: Naturområders vernestatus, eller mangel på sådan, reflekterer ikke alltid naturens verdi fra et naturfaglig ståsted eller verdien for befolkningen. Formålet med lovforslaget er å heve terskelen for hvilke inngrep eller annen skade som kan gjøres i naturen, og senke terskelen for at fagmiljøer, befolkning og organisasjoner blir hørt i møte med næringsinteresser og andre hensyn som går på akkord med hensynet til å ivareta særlig verdifull natur og rettighetsbestemmelsen i § 112.

Ulike naturfaglige miljøer har ulik vektlegging av hva som ligger i begrepet «natur av særlig verdi». Kjernen er likevel at dette vil være natur med viktige økologiske funksjoner, stort biologisk mangfold, større og sammenhengende naturområder, natur Norge har et særlig internasjonalt ansvar for å ivareta, eller natur av særlig betydning for befolkningens rekreasjon, for eksempel fordi den er sjelden eller villmarkspreget (mer enn fem kilometer fra en teknisk installasjon). Særlig verdifull natur kan forstås som natur der inngrep vil ha flest negative konsekvenser om den forsvinner.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 112 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Inngrep til skade for natur av særlig verdi kan ikke iverksettes uten Stortingets samtykke.

--

Inngrep til skade for natur av særlig verdi kan ikke setjast i verk utan samtykke frå Stortinget.

30. september 2024

Une Bastholm

Lan Marie Nguyen Berg

Rasmus Hansson

Lars Haltbrekken

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

